

Új néprajzi tárgyak a szolnoki múzeumban

Tiszaderzsi, tizaszöllősi és tizsakúrti mustaszűrő-kas

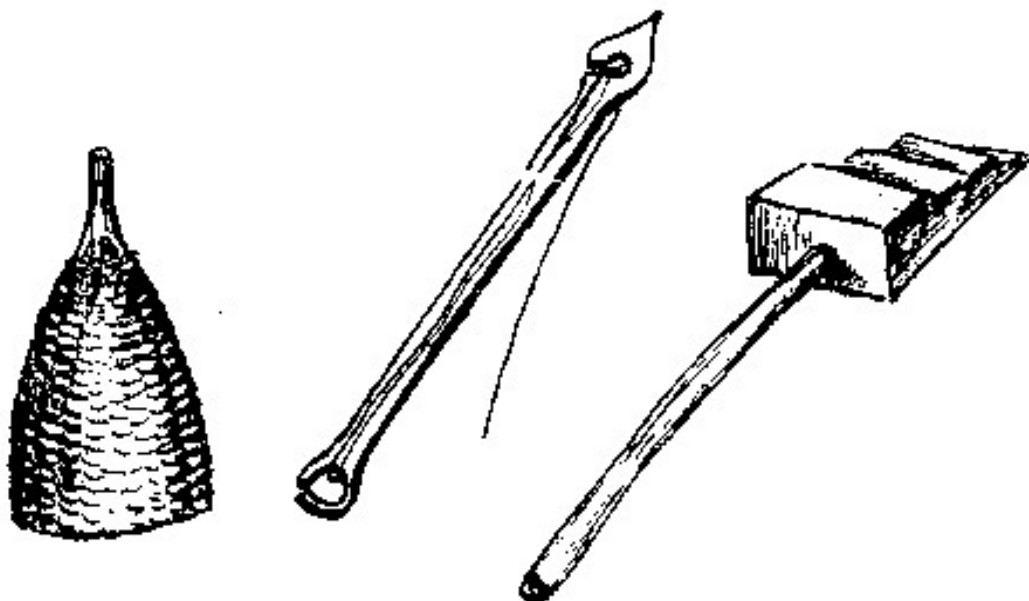
Sokirányú néprajzi gyűjtés folyt az utóbbi hónapokban (1961-ben -szerk.) Szolnok megyében. A múzeum anyaga szinte minden tárgykörben gyarapodott. A bekerült tárgyak változatos sora felidézi az elmúlt idők életét: a régi gazdálkodást, házi munkákat, táplálkozást, építkezést stb.

A cséplőgép előtti időkre — mikor a szérűkön beágyazott gabonát lóval nyomtatták ki — emlékeztetnek a több faluból is bekerült rúgdalógereblyéink (rúgógereblyének, nyomtatógereblyének is mondják). A kinyomtatott magról villával leszedték a szalmát (ez a karimázás), de a törek még rajtamaradt. Ezt szedték le a rúgdalógereblyével, mégpedig úgy, hogy lassan előretolták, majd hirtelen maguk felé rántották, miközben belerúgtak a törekbe, hogy a közérágadt szem lepottyanjon. Persze nagyon kellett vigyázni, nehogy a gereblyefog beleszaladjon meztelen lábukba. Szintén a nyomtatás régi eszköze volt a mai szénvonóval teljesen megegyező garmadatoló is. De olyan mezőgazdasági szerszámok is kerültek be a múzeumba, melyeket sokhelyütt a mai napig használnak: így a marokszedő kampó (ezt Szolnok megyében kákónak, gamónak, kapirocsnak mondják), melynek két típusát is ismerjük a megyéből. Egyes helyeken a túskeborona is csak nemrég ment ki a divatból. Ezt boronálás után használták magtakarónak, vagy esetleg túl göröngyös földön a talajt tették vele még porhanyósabbá. Felvidéki árusok hozták az Alföldre, de ügyes emberek házilag is el tudták készíteni, ha volt hozzávaló vesszőjük (kőkeny vagy szilfa). Így például egyik múzeumba került példányunkat Kövi Dóra Károly készítette, aki egy-két évtizede még egész Zagyvarékast, sőt még a szomszédos falvakat is ellátta túskeboronával.

A szőlészet-borászat majdnem minden fontos eszközéből került be egy-két példány a múzeumba. Így a gyári vasorsós prések előtt használt facsavaros „sotuk” két típusa is: egy egyorsós és egy kétsorsós. A megye minden szőlőtermő falujában megtalálhatók még ma is a régi mustszűrő kasok. Ezeknek is több típusát ismerjük a régebbi csúcsos formától az újabb fenekesig. Rajzunkon egy tiszaderzsi, egy tiszaszőlősi és egy tiszakürti szűrőkast mutatunk be.

Állattartáshoz kapcsolódó eszközeink is változatos tárgyakkal gyarapodtak. A gyékényből vagy vesszőből font méhkasok már csak itt-ott bukkannak fel. A múzeumba került példányokat padlások eldugott zugaiból kellett összeszedni, kiszorították őket a használatból kb. 60—80 évvel ezelőtt a deszkából készült kaptárak. Rajzunkon bemutatott méhkasunk Tiszaszőlősen készült, érdekes módon: egy természetes, többfelé ágazó ágat fontak körbe gyékénnyel. De más típusú méhkas is került be, pl. ugyancsak Tiszaszőlősről, mely kívül-belül be van tapasztva. A méhkassal megegyező formájú rajbefogónk is van Tiszaszőlősről: ez olyan, mintha egy méhkast tűztek volna hosszúnyelű kétágú villára.

www.karpatmedence.net

Méhkas Tiszaszőlősről: nádvarró és reőverő Tiszaderzsről

Az állattartás egyéb ágai is képviselve vannak néhány tárggyal: így Nagyivánban szép bőrből készült, színes bőrszallagokkal cifrázott pásztoreszköket találtunk. A gyűjtögetés ágai közül mai napig leginkább a nádvágás maradt életben. Pl. Nagyiván határában ma is gazdagon terem a nád, melynek összegyűjtésével és eladásával a község lakói ma is szép jövedelemre tesznek szert. Innen való nagy nádtoló kaszánk és kis kézi nádvágónk.

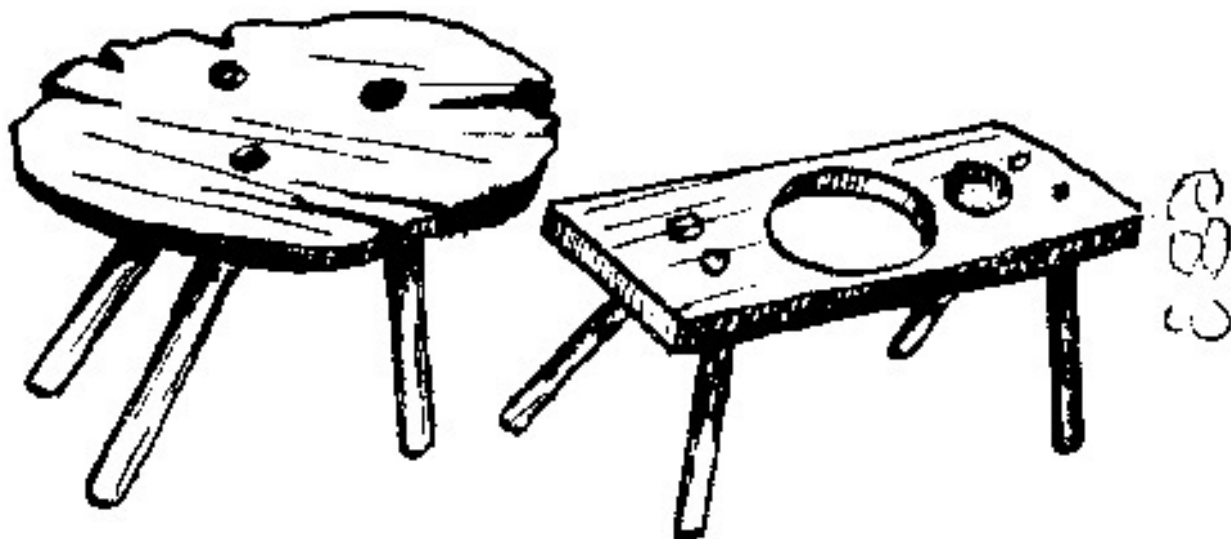
A házépítés, tetőkészítés eszközei közül is adtak néhányat a múzeumnak volt tulajdonosaik. Zagyvarékasról, Tiszaderzsről nádvarrótút, tetőverőt kaptunk. Tulajdonosaik új, cseréptető házba költöztek, így már könnyen nélkülözni tudják a múzeumba került példányokat. A rajzon bemutatott nádvarrótú kovácsolt vasból készült, de régen fából faragták ezeket. A bemutatott tetőverő a leggyakoribb típus megyénkben, de szórványosan egy másik fajta is előfordul, amelyen a nyelet máshol illesztik be.

Sok Szolnok megyei faluban megtalálhatók még a régi „tulipános” bútorok, vagy a még régebbi típusú ácsolt ládák is. Az előbbieket két szép, virágos díszítésű téka képviseli a múzeumban, az utóbbiakat két szuszék („hombár”). Ezeket a szuszékokat gabona tárolására használták gazdáik 50—60 évvel ezelőtt. Érdekességük az, hogy készítésükhöz egyetlen szöveget sem használtak: a deszkákat egyik oldalukon éllel látták el, a másik oldalon vájattal, melybe a mellékerülő deszka éle pontosan beleillik; így e ládák percek alatt szétszedhetők és összerakhatók. Festetlenek, csak véséssel, karcolással díszítették őket. Felvidéki erdős vidékekről hozták az árusok az alföldi piacokra, hasonlóan az egyéb faeszközökhöz: villa, gereblye, teknő, borona stb. De egyszerűbb, dűrvább kidolgozású bútordarabjaink is vannak, melyek egyszerű, arányos formáikkal éppolyan szépek tudnak lenni,

mint a dúsan díszített tárgyak. A kerek, négyszögletes, négylábú és háromlábú székek és kis asztalkák („evőszékek”) változatos sora került be a múzeumba. Ritka példány rajzunkon bemutatott tiszaszőlősi evőszékünk, mely még a múlt nyáron is használatban volt. Hasonlóan egyszerű formát mutat tiszaderzsi gyerekállónk, mely a kisgyerek állnitanulását szolgálta, de egyúttal megkönnyítette a

szülőknél a gyerekre való felügyeletet: míg kicsi volt a gyerek, nyugodtan benne lehetett hagyni, nem tudott belőle kimászni. A nagy nyílás melletti kisebb mélyedésbe helyezték a gyerek játékát, ennivalóját. Készítője, a ma 80 éves tiszaderzsi Pólyák Balázs — aki arról híres a faluban, hogy mindenfajta házieszközt ki tudott magának faragni — saját fiának csinálta vagy 60 évvel ezelőtt, de még unokái is ebben tanultak meg állni. Ugyancsak régi és ritka bútordarab a mosdószék, melyet egyszerre székek is, mosdótálnak is használtak gazdái, akik szegény, sokat vándorló kukások voltak. Mivel sokat vándoroltak, azon igyekeztek, hogy minél kevesebb felesleges holmijuk legyen, így érthető, hogy ilyen kombinált eszközöket készítettek maguknak.

www.karpatmedence.net

Tízszázlós evőesék és tízszázlós gyerekágy